

SATUL ROMÂNESC DIN VESTUL TRANSILVANIEI IN GÂNDIREA PROFESORULUI LAZĂR IACOB

Preot drd. Tudor Budeanu

THE ROMANIAN VILLAGE IN WESTERN TRANSYLVANIA IN THE THOUGHT OF PROFESSOR LAZĂR IACOB

Abstract: In the thought of Lazăr Iacob, the Romanian village in the western part of the country, it is the place of ethnic fragmentation, the place where for centuries the Romanians sought to obtain through hard work, fighting and blood shed by thousands of Orthodox, the right to life, the right to culture and national education, meaning by this right and religious education, because in Transylvania, the Church was the only one that managed to keep the aspirations of centuries of Romanians, through confessional schools, through Preparandia from Arad, which for more than a century ensured. the continuity of this education through the teachers and priests trained in this institution. The village of Transylvania is the place that has instilled a Romanian spirit especially that of the brothers from over the Carpathians, due to the challenges that have tempered this nation.

Keywords: Lazar Iacob, the romanian village, the Great Union, the Orthodox conscience, constitutional law, civil law, Apponyi's law.

Introducere

Românii din Transilvania au fost mereu în situația de pierde dreptul la exprimarea liberă în limba proprie, prin restricționarea școlilor confesionale, prin introducerea limbii maghiare ca limbă de studiu obligatorie în școlile românești confesionale, privity de stăpânirea maghiară ca vetre de rezistență și reacție a românilor, dascălii și preoții fiind considerați de cele mai multe ori elemente ostile administrației Austro-ungare. Prin proiectul contelui Apponyi, care datorită războiului nu a mai avut efectul devastator preconizat, limba maghiară devine obligatorie în școlile confesionale românești, iar de nivelul cunoașterii acestei limbi, care trebuia vorbită la un nivel satisfăcător, depindea existența școlii. Fiind considerat criteriu pentru obținerea dreptului de funcționare

a școlii, evaluarea cunoștințelor acestei limbi urmând să fie făcută de specialiști maghiari. Pentru realizarea barierei culturale în județele din vestul țării, s-au introdus măsuri drastice, publicațiile românești din Arad, Oradea, Cluj, fiind supuse cenzurii, astfel încât în acea perioadă a începutului de secol XX, nu se mai putea vorbi de o presă liberă. În a ceastă perioadă vitregă, ziarele bisericești au avut rolul de a menține în inima românilor speranța realizării unui vis, pe care condițiile de după primul război mondial le-a făcut posibil. În acest sens ziarul bisericesc Biserica și Școala din Arad, a avut un rol determinant în demersul realizat de Biserica Ortodoxă, alături de societatea civilă românească, pentru promovarea valorilor naționale românești, a învățământului gimnazial și cel superior teologic și pedagogic, prin deseale îndemnuri adresate tinerilor de a studia în aceste instituții. Biserica și Școala a reușit să devină ceea ce se dorea de către cercul intelectualilor ortodocși, adică *foaie bisericească, scolastică și economică*, ajungând lider de opinie în cadrul comunității ortodoxe.

Se distinge în această perioadă de început de veac, o luptă acerbă din partea Austro Ungariei, pentru păstrarea pozițiilor și privilegiilor politice și culturale obținute, în opoziție cu lupta de rezistență culturală a românilor din zona de vest, unde Aradul, Oradea și Clujul erau centre importante pentru păstrarea și promovarea culturii române. Această luptă între maghiarii care nu au înțeles că la 1918 situația s-a schimbat, românii devenind în mod legal majoritari în țara lor, va continua pe aceleași coordonate, maghiarii încercând să recupereze cultural Ardealul pierdut, însă de această dată nu din poziția privilegiată a majoritarilor protejați de legi favorabile, ci grupați în cercuri minoritare, plângându-se de situația deosebit de grea în care au ajuns, datorită nedreptăților istorice, deși în România Reîntregită catolicii maghiari, aveau drepturi egale cu românii și în cazul exercitării drepturilor de patronat, chiar mai mari.

Românii au încercat să răspundă cu diplomație tuturor provocărilor pe care maghiarii le lansau pretutindeni, prin presă, prin exercitarea influenței politice la Vatican și în presa europeană, jignind tânăra țară formată în 1918, diplomații români fiind puși adeseori în situații penibile de presa maghiară. Pentru păstrarea administrației maghiare în Transilvania de după 1918, s-au făcut eforturi de către partea maghiară, care nu a recurs doar la armele diplomației ci a încercat prin forță, să intimideze românii din satele lipsite de apărare, ajungând la atrocități medievale, de neconceput pentru un stat modern.

Lazăr Iacob, profesor de drept bisericesc la Facultatea de Teologie din Arad și București, profesor de drept la Facultatea de drept din Oradea și Cluj, a militat întreaga sa viață pentru drepturile românilor și a bisericii ortodoxe, identificând magistral provocările politice ale momentului de după realizarea statului unitar și a încercările iredentiste disperate dar mascate, făcute de maghiarii ardeleni grupați în jurul Statului catolic din Ardeal, asociație devenită o veritabilă continuatoare a coroanei maghiare cu pretenții de drept stat în

stat. În lupta pentru consolidarea statului de drept câștigat la 1 decembrie 1918, Lazăr Iacob va expune în tratate de drept bisericesc și administrativ, principiile clare ale democrației și în mod special al egalei îndreptățiri a cultelor religioase, fiind unul din vizionarii timpului său.

În fața acestor provocări satul românesc a rămas în izolarea ei seculară, cu probleme administrative mari, generate de legea patronatului eclezial catolic, care din păcate în anii de după unire a rămas la nivelul de interpretare existent în Ungaria, cu școli sărace și viață grea, așteptând ca politicienii vremelnici să le acorde importanța promisă. Peste toate aceste probleme nerezolvate până azi, doar Biserica Ortodoxă a reușit ca instituție, să împlinească rolul profetic pe care l-a avut în istoria Ardealului. Proclamarea de către Patriarhia Română a acestui an, ca „*An omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari) și An comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești*”¹ vine să atragă atenția tuturor factorilor de decizie din țară, asupra a ceea ce a fost satul românesc, adică matricea neamului românesc și să facă o analiză pertinentă asupra aspectului nefericit în care ajuns satul românesc de azi, în confruntarea lui cu o criză fără precedent în istoria românilor, criza depopulării și a dispariției fizice, generată de globalismul nivelator integralist.

Satul stă alături de întreaga societate civilă în fața acestor provocări majore, care amenință însăși existența lui, deoarece interesul pentru viața la țară, înregistrează o scădere alarmantă în rândul tinerilor care provin din mediul rural, dornici de un trai mai bun și mai ușor în marile orașe, generându-se o adevărată criză demografică, prin distrugerea satului tradițional și aglomerarea creată în marile centre industriale capabile de realizarea absorbției forței de muncă. Astfel satul tradițional rămâne de cele mai multe ori, în afara intereselor economice ale momentului, lăsat pradă distrugerii culturale prin influențele pseudo-culturale distructive.

Deși aceste provocări par noi, satul din Transilvania a cunoscut în decursul existenței sale milenare, provocări asemănătoare, care au fost soluționate de oameni providențiali, ce au fost capabili să genereze energia necesară schimbării și stabilității unei zone de interferență culturală cu totul excepțională, cea a Transilvaniei.

¹ Anul 2019 a fost proclamat marți, 1 ianuarie, *An omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari) și An comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești* în Patriarhia Română. Proclamarea a avut loc la finalul Sfintei Liturghii, după oficierea slujbei de Te Deum de către Episcopul vicar Timotei Prahoveanul.

² După slujbă, Episcopul vicar patriarhal Varlaam Ploieșteanul, Secretarul Sf. Sinod, a citit Actul de proclamare a Anului omagial și comemorativ 2019. Actul cuprinde principalele manifestări din programul cadru teologic, educațional, cultural și mediatic al acestui an, în

<https://basilica.ro/>

in-2019-patriarhia-romana-omagiaza-satul-romanesc-pe-patriarhii-iustin-nicodim-si-pe-traducatorii-de-carti-bisericessti/

1. Problemele satului românesc înainte de marea unire în analiza lui Lazăr Iacob

Traversând o parte importantă din istoria noastră națională, prin implicare directă, Lazăr Iacob devine nu doar un participant ce relatează evenimentele majore care au schimbat imaginea țării, ci devine parte integrantă a acestor evenimente, alături de alți intelectuali ardeleni, ca Onisifor Ghibu, Gheorghe Ciuhandu, Teodor Botiș, Ioan Lupaș, Vasile Goldiș sau Ștefan Cicio Pop.

Lazăr Iacob, făcea parte din lumea satului românesc transilvan, prin originea sa, fiind născut în Peșteș-Bihor, ca fiu al preotului Gavril, primele clase urmându-le aici. Familiarizat din copilărie cu slujbele bisericii prin cântarea la strană, a ales să îmbrățișeze slujirea preoțească după terminarea studiilor de la Institutul Teologic Pedagogic Arad, și a celor de la Cernăuți, unde va primi și titlul de doctor în teologie. A urmat o prestigioasă carieră universitară în sfera de cercetare a dreptului bisericesc, a dreptului civil și a istoriei acestui neam. A participat la Marea Unire de la Alba Iulia, încercând alături de elita românilor să ofere neamului, țara pe care o meritau deplin. Prin studiile sale, care vizau în special raporturile dintre biserica ortodoxă și cea catolică maghiară în cadrul României Reîntregite, oferind cu luciditate o bază legală pentru exercitarea drepturilor de patronat suprem asupra averilor catolice ce proveneau din donațiuni de stat, Lazăr Iacob reușește să ofere ajutor sutelor de țărani din Transilvania, care după ce au cumpărat cu multă dificultate loturi de pământ din vechile moșii dezmembrate, ce au aparținut nobililor maghiari, au ajuns în situația de a fi obligați prin legea maghiară a patronatului ce era inclusă ca sarcină în moșia respectivă, să plătească sume mari de bani bisericii catolice, în virtutea aplicării unor legi ce nu mai puteau fi în vigoare în noile condiții politice de după 1918.

Vorbind despre neamul românesc și capacitatea de rezistență a acestuia, în condițiile unei istorii total nefavorabile Lazăr Iacob, îl citează pe Albrecht With, un istoric german, pasionat de istoria Ardealului care menționa în anul 1916 „*că românii sunt poporul cel mai tenace din lume*”², deoarece trăiește sub semnul a cinci steaguri străine care nu au reușit să îl pună la pământ.

Analizând capacitatea mobilizatoare a neamului românesc, Lazăr Iacob menționa doi factori esențiali, care au determinat rezistența ca neam a românilor, în cele mai vitrege condiții, acestea fiind, „*legea strămoșească și limba română*”³, comună tuturor românilor indiferent de provinciile în care au trăit, fiind un adevărat dar de la Dumnezeu. Legea strămoșească, era desigur ortodoxia, cea care a oferit suportul spiritual, fiind alături de români, indiferent de greutatea impuse de administrațiile străine, care au urmărit asimilarea lor

² Lazăr Iacob, *Conștiința Ortodoxă în Ardeal*” în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXI, (1943), nr. 10-12, p. 455.

³ Lazăr Iacob, ”*Conștiința Ortodoxă în Ardeal*”, p. 455.

religioasă, oferind singura unitate națională posibilă în condițiile de atunci. Biserica era în opinia canonistului Lazăr Iacob, nu doar locul întâlnirii omului cu Dumnezeu, ci era locul în care se lucra sinergic „*opera de transformarea societății*”⁴, având rol determinat în educație și în progresul întregii societăți umane. Pentru apărarea acestei legi străbune, românii din lumea satului transilvan au dat totul, chiar propriile vieți. Fiind ruși de realitatea statală, datorită unei istorii dificile, românii din aceste teritorii au transformat biserica lor ortodoxă în stat și scut împotriva celor de doreau asimilarea lor culturală și religioasă. Astfel locul domnitorului va fi preluat cu succes de vlădică, părintele sufletesc, omul providențial care se va identifica cu aspirațiile poporului său, plasând lupta de pe câmpul de război, în aria culturală, în școli, facultăți, și tipografii, legea ortodoxă românească preluând în Ardeal rolul statului unitar românesc. Acest aspect al conservării elementului românesc în Ardeal prin rezistența culturală, sub aripa bisericii ortodoxe, era subliniat în anul 1915, de Nicolae Iorga, în lucrarea sa „Istoria românilor din Ardeal și Ungaria” preluat cu un oarecare pericol de presa vremii și în Ardeal. Marele istoric și om politic român, în cadrul unor prelegeri academice de la Universitatea din București, dedicată „*memoriei tinerilor români care au căzut sub steagul Ungariei în războiul european*, în speranța răscumpărării națiunii lor”⁵, avansează acest adevăr istoric, că Ardealul a avut un destin special, cu o dezvoltarea istorică deosebită, generată de conjunctura politică și istorică nefavorabilă, un destin românesc plămădit între zidurile bisericii ortodoxe. Din punct de vedere politic, românii au fost obligați să se organizeze pentru a fi luați în considerare, deoarece pentru monarhia dualistă austro-ungară, nu reprezenta nimic „*Ce putea însemna Monarhia Habsburgica pentru alții și, prin urmare, și pentru Români, când ea nu făcea decât să exploateze un lucru căpătat sau moștenit ? Supușii Statului austriac erau proprietatea dinastiei, la discrețiunea acestei dinastii, și, dacă ne dam seama de lucrul acesta, că supușii în afară de dinastie nu sunt nimic, atunci înțelegem foarte bine și filantropia Austriei față de naționalitățile sărace, rămase în urmă, apăstate, dar totodată, perfect supuse și lipsite de viitor*”⁶.

În aceste condiții biserica a slujit cu devotament și jertfă, altarul neamului românesc, concentrându-se aici toate necesitățile poporului și căutându-se soluții pentru rezolvarea lor. În opinia lui Lazăr Iacob, nici un lat popor european nu se poate compara cu cel al românilor din Ardeal și Ungaria, pentru că acest popor a trăit după legile lui Dumnezeu și au îndurat umilință pentru ea, timp de opt veacuri „*opt veacuri de prigoană și dispreț, opt veacuri de statornică*

⁴ Lazăr Iacob, „Biserica și transformările sociale”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXIII (1945), nr. 7-8, p. 303.

⁵ Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Editura Casa Școalelor, București, 1915, p. 2.

⁶ Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, p. 25.

*răbdare și eroică mărturisire a credinței străbune, iată un merit care nu se va lua lor niciodată*⁷.

Ocupându-se în special de aspectul propagandei catolice maghiare, care milita pentru distrugerea elementului românesc în Ardeal, Lazăr Iacob a identificat direcțiile de acțiune, orientate cu predilecție spre biserica ortodoxă, exercitând presiuni asupra populației românești pentru a renunța la ortodoxie. Românii în marea lor majoritate nu au cedat presiunilor economice și culturale ale maghiarilor, iar cei care au căzut în mrejele lor în speranța obținerii unor privilegii, au fost pierduți nu doar pentru ortodoxie ci și pentru românism, deoarece credința ortodoxă și apartenența la identitatea națională românească erau două elemente nedespărțite. Un exemplu în acest sens este oferit în opinia lui Lazăr Iacob, de Ioan de Hunedoara și de fiul său Matei, care prin activitățile și atitudinea lor au adus cinste altui neam, nu neamului românesc. De numele lui Matei Corvin, se leagă anumite hotărâri, ce vizau exercitarea dreptului de patronat suprem, demonstrând că în viziunea sa politică națională, Matei nu se poziționa întotdeauna de partea politicii papale, fiind adeseori în conflict cu ea. La numirea episcopului de Esztergom sau Strigoniu așa cum era denumită localitatea în limba latină, Matei face numirea fără aprobarea papei, cu ajutorul și consultarea celorlalți preoți, având în vedere interesul coroanei și nu cel al papalității, pentru că era mai importantă *„siguranța proprie și liniștea supușilor*”⁸. A stârnit desigur nemulțumirea papei, însă a avut tăria să amenințe cu trecerea la ortodoxie, în cazul în care independența sa bisericească ar fi atinsă. Deși maghiarii au încercat să pună pe seama lui Matei o serie de hotărâri care erau nefavorabile românilor, acestea nu s-au confirmat. Astfel într-o presupusă scrisoare, care a fost datată ulterior, în 1484 se afla îndemnul de a se lua măsuri sângeroase împotriva românilor, care *„nu sunt născuți pentru libertate și nici nu sunt vrednici de libertate*”⁹, fals descoperit ulterior la 1848, și menționat de doi istorici români de seamă, *„dr. Augustin Bunea și Ioan Lupaș*”¹⁰ și realizat din ură față de neamul românesc din care a făcut parte și Matei Corvin. Lazăr Iacob introduce acest incident în studiul său canonic istoric, urmărind direcțiile de aplicare a deznaționalizării românilor, din dorința de a demonstra că în politica maghiară, era posibilă utilizarea falsurilor, pentru a duce în derizoriu apartenența etnică a unor personalități pe care istoria lor maghiară o revendica, iar pe altă parte pierderea ca apartenență la neamul românesc a personalităților care urmărind interese de moment, au trecut la catolicism. În general au făcut acest compromis oamenii puternici ai momentului, care urmăreau alianțe politice, oamenii bogați care urmăreau câștigarea sau

⁷ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 457.

⁸ Lazăr Iacob, *Natura juridică a patronatului suprem și drepturile suverane ale statului român*, Institutul de arte grafice „Ardealului”, Cluj, 1938, p. 31.

⁹ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 462.

¹⁰ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p.462.

păstrarea domeniilor și privilegiilor pe care catolicismul maghiar le oferea cu generozitate în schimbul renunțării la ortodoxie.

Poporul român alături de preoți, ne având nimic de pierdut „nici privilegii și nici libertate, și-au păstrat legea străbună, ca să mântuiască unica comoară ce le-a mai rămas, sufletul”¹¹. Locul de scăpare pentru românii din Ardeal și Ungaria a fost biserica, construită de cele mai multe ori din lemn, schiturile izolate și sărace, dar care ofereau credința capabilă să ducă destinul neamului mai departe. Lazăr Iacob demonstrează în studiile sale, că pentru românii din aceste locuri jugul robiei a fost la fel de greu, indiferent de modul în care s-au schimbat stăpânii care au disputat politic aceste ținuturi, indiferent că erau catolici sau calvini, ei erau mereu aceeași maghiari, care păstrau în politica lor agresivă același scop: distrugerea neamului românesc și a credinței ortodoxe, fapt ilustrat de jertfele mitropoliților Ilie Iorest, Sava Brancovici, căzuți în conflictele de interese a unui „regim politic corupt ca regimul lui Mihai Apafi”¹², înconjurați de politicieni lacomi, care erau dominați de patima beției, organizând chefuri, în cadrul cărora luau decizii politice. Principele Apafi, bea o vadră de vin, iar prietenii lui „beau până cădeau sub masă”¹³, devenind în acele momente judecători ai mitropoliților români, arestați pe motive de imoralitate. Lazăr Iacob menționează că acuzele care au fost aduse de maghiarii calvini, trebuie primite cu „încrederea pe care o inspiră viața lor morală”¹⁴.

Urmând exemplul ierarhilor și preoților, credincioșii au rămas loiali credinței ortodoxe și în cei 150 de ani de dominație majoritar calvină. Au existat desigur, cazuri de trecere la calvinism, din raționamentele amintite la prozelitismul catolic, dar și aceste cazuri, trecerea a însemnat renunțarea la naționalitatea de român, calitate la care țăraniii simpli nu au renunțat niciodată. Marea amăgire a românilor se va realiza în opinia lui Lazăr Iacob în 1701, prin uniație, moment în care sate întregi au fost păcălite să treacă la credința latină, în schimbul anumitor privilegii. Uniația nu a fost un act liber consimțit, ci unul impus prin norme de drept și diplomație, astfel încât a stârnit atenția cercetării din perspectiva dreptului a acestui fapt. Lazăr Iacob se întreabă justificat, cum au reușit catolicii să amăgească poporul român care a rezistat atâtor vitregii, să îl urmeze pe mitropolitul apostat Atanasie Anghel, fără să se opună, doar în baza unor semnături ale protopopilor? Era o problemă ce trebuia cercetată de puterea politică imperială, pentru a se asigura de veridicitatea semnăturilor și hotărârilor, însă curtea de la Viena a ales calea cea mai comodă, să dea crezare

¹¹ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 463.

¹² Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 469.

Mihai Apafi I (în maghiară I. Apafi Mihály, n. 1632 – d. 15 aprilie 1690), nobil maghiar, principe al Transilvaniei între 1661-1690, căsătorit cu Ana Bornemisa, https://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Apafi_I, 30 octombrie 2019.

¹³ Ioana Lupaș, *Istoria Bisericească a românilor ardeleni*, Editura și tiparul tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1918, p. 24.

¹⁴ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 469.

politicienilor, fără o verificare prealabilă, deși sintagma că „*toți românii au primit unirea*”¹⁵ era extrem de dubioasă, greu credibilă, mai ales că imperiul avea o experiență îndelungată cu poporul român, pentru a nu cunoaște că acest fapt era imposibil de realizat. Cu toate acestea, stăpânirea austriacă catolică, preferă să treacă peste cercetarea evenimentelor din Ardeal și să creadă, că toți românii au trecut bucuroși la uniție. Aceasta a fost de fapt dogma politică și diplomatică ce a încercat să justifice tratamentul aplicat ulterior românilor ardeleni. În opinia lui Lazăr Iacob, cele petrecute juridic cu românii din Ardeal aveau la bază o dublă ficțiune: istorică și juridică, fapt ce a fost interpretat ca atare în politica austriacă ulterioară uniției, prin emiterea unor măsuri bazate, exact pe dubla ficțiune enunțată de Lazăr Iacob. Din această cauză românii care nu s-au supus erau considerați „*răzvrățiți, nesupuși, și tulburători ai ordinii publice și autorii rezelor*”¹⁶, iar trecerea de la unire la schismă era oprită prin lege, „*iar dacă cineva va încerca să dovedească că nu a fost unit niciodată, era judecat pentru agitare ori răscoală împotriva poruncilor Majestății Sale*”¹⁷ fiind în opinia lui Lazăr Iacob, cea mai grea perioadă a istoriei naționale și bisericești a românilor din Ardeal, deoarece poporul român a aflat abia în anul 1744 de schimbarea legii, care a rămas așa cum a fost dintotdeauna, urmând oarecum promisiunea făcută de Pater Ianoș, în scrisoarea adresată lui Atanasie Anghel în anul 1701 „*dăm de știre (tudomănim) că nu vom fi, (uniți) măcar ce va face Înalțul Împărat, că de va fi altă poruncă a Înălției Sale, să slujim cu trupurile, ne vom face sub tălpile și și sub biruința Intimei Sale, iar legea, au rea avem au bună, neamica nu vom mișca, nici avem a primi mai mult, până nu va fi cu voia și a tuturor mirenilor nu numai a popilor*”¹⁸.

Era firesc ca românii să nu știe nimic despre diplomația austriacă, în condițiile în care satele românești au rămas cu birurile și cu greutățile de odinioară, fără să cunoască adevărul sumbru, că ei românii ardeleni, figurau la Viena ca fiind uniți cu Roma. Mitropolitul Pavel Nenadovici se adresa în scris, în anul 1751, românilor ortodocși din Transilvania „*cerându-le să-și exprime dorința la Curte în legătură cu numirea unui episcop ortodox, arătându-le că autoritățile austriece nu cunosc nimic despre aceasta, considerându-i pe majoritatea dintre ei ca fiind uniți, potrivit rapoartelor trimise la Viena*”¹⁹.

¹⁵ Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 472.

¹⁶ Rescriptul Imperial din 11 decembrie 1750, apud Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p.472.

¹⁷ Silviu Dragomir, „Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal, în secolul al XVIII lea, Sibiu, 1920, vol. I, p. 237, apud. Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 472.

¹⁸ Alexandru Lapedatu, „Pater Ianoș în prinos lui Sturdza”, București, 1903, p. 302, apud Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 473.

¹⁹ Mihai Săsăujan, *Atitudinea cercurilor oficiale austriece față de românii ortodocși din Transilvania, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în baza actelor Consiliului Aulic de război și a*

În momentul în care a venit în satele românești, călugărul Visarion Sarai, a fost primit ca un sfânt, de la el aflând despre modul ascuns în care Viena a procedat la schimbarea legii fără știrea poporului, aducând un val de nemulțumire în rândul românilor. Nimeni nu voia să mai știe de unire, românii voiau legea lor, dar Viena nu dorea să afle realitatea din satele românești, ci a luat manifestarea românilor ca pe o ofensă adusă curții imperiale, alimentându-se cu vechea lor *ficțiune*. Asupra satelor și preoților ortodocși stăpânirea habsburgică a pus biruri mari, imposibil de dus, cu toate acestea românii au răbdat jugul apăsării și fiscalitatea excesivă, iar cei mai îndrăzneți au fost duși în temnițele imperiale. Despre rezistența în credința ortodoxă, scria și contele Haller în 1750, în calitatea sa de guvernator al Ardealului, menționând că românii ardeleni nu doresc nimic mai mult „*decât dospitura vecinilor schismatici din Muntenia sau Moldova*”²⁰.

Viața religioasă a românilor cunoscut o ameliorare semnificativă în timpul mitropolitului Andrei Șaguna, prin autonomia bisericească și regulamentul organic, ceea ce a pregătit epoca modernă a bisericii, însă cu toate înlesnirile primite, satul românesc a rămas tot în starea de dinainte „*robotă trupește și sufletește*”²¹, prin legile pe care guvernul de la Budapesta le aplica românilor, încercând să realizeze o barieră culturală, între cele două popoare din Ardeal, maghiarii și românii.

3. Bariera culturală și legea lui Apponyi, sau distrugerea culturală a satului românesc

Istoria modernă a Europei, frământată de revoluția de la 1848, de crearea statului dualist Austro Ungar la 1867, care încerca un nou model de administrație, aduce o oarecare liniște românilor ortodocși și datorită marelui mitropolit Andrei Șaguna, au primit autonomie în rezolvarea problemelor bisericești. Preparandia, pentru pregătirea viitorilor învățători și Teologia din Arad se vor dezvolta în baza libertății acordate de Împărat. Deși între maghiari și români, din punct de vedere diplomatic se susținea că nu sunt diferențe invocându-se autonomia religioasă, școala românească ortodoxă nu a reușit din cauza lipsei de fonduri să ajungă la nivelul școlii maghiare. În satele românești din Ungaria, adică județele Arad și Bihor, administrate de Episcopia Aradului, directorul școlii era preotul, care nu întotdeauna avea și pregătirea pedagogică necesară pentru a face ca orele din școala lui să fie atractive. Lipsa acută de învățători români, a determinat Consistoriul Episcopiei, să oblige tinerii studenți teologi

rapoartelor conferințelor ministeriale din Viena, p.233, http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicatii/colectia_auash/annales_11bis/studii/14_sasaujan.pdf, 30 octombrie 2019.

²⁰ Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal, în secolul al XVIII lea*, p. 296, apud. Lazăr Iacob, „Conștiința Ortodoxă în Ardeal”, p. 479.

²¹ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, Tipografia Diecezană Oradea, 1933,p.3.

cu maturitate să obțină în cei trei ani de studii teologice și calificarea de învățători, ceea ce impunea un efort uriaș, atât financiar cât și intelectual. Acest fapt îl va determina pe Lazăr Iacob să propună o reformă a învățământului în instituția arădeană, care vine exact pe fondul legii apponiene și a nemulțumirii generale din cadrul învățământului. Lipsa manualelor, care constituia o deosebită problemă prin costurile enorme de achiziție, mai întâmpinau și problema cenzurii maghiare. Astfel manualele de istorie nu menționau aproape nimic despre istoria națională și eroii neamului românesc, cele de geografie fiind cenzurate drastic, iar după introducerea legii lui Apponyi, unele ediții fiind interzise.

Dispozițiile noi ale legii lui Apponyi, erau la fel de dure și scrise în aceeași notă cu dispozițiile legii anterioare din 1904. Mitropolitul Ioan Mețianu răspunde acestor dispoziții prin documentul 207 N, din 19 iulie 1904. Apponyi nu considera că legea promovată de el contravine autonomiei bisericești, și în opinia lui nu legea în discuție nu avea ca obiectiv maghiarizarea românilor, deși analizată atent se putea observa că în legea apponiană s-au strecurat voit anumite aspecte inacceptabile pentru români. Mitropolitul Ioan Mețianu analizează articolului 2 din respectiva lege, în care se prevedeau creșteri salariale pentru învățătorii din cadrul școlilor de pe cuprinsul Ungariei, unde se încadrau și școlile confesionale românești, doar că aceste creșteri salariale nu erau proporționale cu „forțele materiale ale susținătorilor de școli”²², fiind astfel inaplicabilă. Guvernul de la Budapesta știa bine potențialul material al episcopiiilor românești și faptul că noile salarii nu puteau fi plătite, de fapt asta se urmărea, ca școlile românești confesionale să rămână fără învățători titulari, prin atragerea salarială mai atractivă la școlile de stat. Puternic afectate de această măsură erau satele românești, unde toate școlile erau confesionale ortodoxe, funcționând cu puținele fonduri de care dispuneau. Această hotărâre afecta autonomia cultului ortodox, garantat prin statutul organic, deoarece era dreptul cultului de a stabili salariile dascălilor titulari și suplinitori. Episcopul Aradului Ignatie Papp menționa în deschiderea sinodului „se știe că guvernul actual de stat a reluat firul început de Guvernul de dinainte relativ la reformarea învățământului în școlile populare peste tot și deosebi se știe că Excelența Sa Domnul Conte Apponyi, actualul ministru de culte și învățământ a prezentat Dietei țării un proiect relativ la regularea raportului de drept a școlilor noastre elementare confesionale și la ameliorarea salariilor învățătorilor noștri de la atari școli”²³, încercând cu eforturi uriașe să împlinească măcar în parte solicitările pe care noua lege le impunea. Că legea era discriminatorie și

²² Redacția „Adresa Arhiepiscopului și Mitropolitului Ioan Mețianu”, în *Biserica și Școala*, nr. 10, Arad, 4- 17 martie 1907, anul XXXI, p. 2.

²³ Redacția „Cuvântarea P.S. Sale D-lui Episcop Diecezan Ioan. I Papp rostită la deschiderea Sinodului eparhial din anul 1907”, în *Biserica și Școala*, nr. 18, Arad 29 aprilie – 2 mai 1907, anul XXXI, p. 1.

urmărea asasinarea învățământului românesc mai ales la sate, se desprinde și din articolul publicat în ziarul Tribuna din Arad „*prelații ambelor biserici române alături de reprezentanții aleși se vor duce la Majestatea Sa nu să se plângă ori să părăscă ci mărturie vie să pună, că poporul românesc vrea să trăiască. Acum și totdeauna*”²⁴, care prin cuvintele sale clare dar deosebit de dureroase se exprima cu îngrijorare față de legea care distrugea învățământul și cultura poporului român din Ungaria. Un exemplu de aplicare a legii apponiene este ordinul „*Ministerului Cultelor și Instrucției publice nr. 48915/31 mai 1907*”²⁵, care interzice ediția a V a a manualului de Geografie pentru școli populare, ce fusese ulterior aprobată de Comisia arhidiecezană, anulând practic dreptul la autonomie pentru școli și învățământ. Pe această linie ziarul Biserica și Școala va publica în numărul 9 din anul 1907 lista întregă cu manuale ce vor putea fi utilizate în școlile confesionale, manuale trecute probabil de cenzura maghiară.

Încercând să apere pe cât era posibil, drepturile românilor din cele două județe menționate, secretarul Consistoriului Episcopiei Aradului, Vasile Goldiș va expune în Parlamentul de la Budapesta, în calitate de deputat dietal problemele confesionale și culturale ale românilor care „*au usturat ca loviturile de bici*”²⁶, dar nu au reușit să influențeze pozitiv hotărârile grupării conduse de contele Apponyi. În corespondența sa cu Elena soția lui, datată la 11 martie 1907, scrie că „*nu știe cum se va termina cu legea lui Apponyi*”²⁷, iar în corespondența din 14 decembrie 1906, menționa alocuțiunea avută în parlament, în urmă căreia Apponyi a aplaudat îndelung, iar prim ministrul Alexandru Wekerle, trecând pe lângă el a șoptit, „*szép volt Laci*”²⁸, adică a fost frumos Vasile. Din corespondența lui cu soția rezultă și marea lui temere că toate aspectele legate de problemele românilor „*numai vremea și puteri mai mari decât noi ne mai pot ajuta*”²⁹, știind că legile maghiare cu efecte grave pentru români vor fi aplicate.

Despre dreptatea ungiască și diplomația pătinitoare, Lazăr Iacob se exprimă astfel „în o mie de ani, când s-au condus ungiurii de lege și dreptate? Cine ar putea înșira nedreptățile săvârșite față de noi? În numele dreptății au deschis ungiurii porțile închisorilor de la Vaț și Seghedin, ca să înfunde în ele pe luptătorii noștri care au apărat drepturile poporului român? În numele

²⁴ Redacția „La majestatea sa”, în *Tribuna*, nr. 44, Arad 24 februarie- 9 martie, anul XI, 1907, p. 1.

²⁵ *Biserica și Școala*, nr 37, Arad, 9/22 septembrie 1907, anul XXXI, p. 5.

²⁶ Arhivele Naționale Serviciul Județean Arad, *Fond personal Vasile Goldiș* act. 6/1919-1933, scrisoarea din 4.07.1906.

²⁷ Arhivele Naționale Serviciul Județean Arad, *Fond personal Vasile Goldiș* act. 6/1919-1933. Scrisoarea din 11 martie 1907.

²⁸ Arhivele Naționale Serviciul Județean Arad, *Fond personal Vasile Goldiș* act. 6/1919-1933. Scrisoarea din 14 decembrie 1906.

²⁹ Arhivele Naționale Serviciul Județean Arad, *Fond personal Vasile Goldiș* act. 6/1919-1933. Scrisoarea din 8 aprilie 1907.

dreptății au adus ungerii în 1910 legea, împotriva așa zișilor trădători de țară, iar în baza acestor legi au fost aruncați în închisori părinții și frații soldaților care erau purtați pe toate fronturile pentru o cauză ce nu era a lor. În numele dreptății lagărele de la Șoproon au fost umplute cu români, părinți și frați ai celor ce luptau pe front. În numele dreptății guvernul unguresc a trimis în 1917 la școlile noastre normale, comisari care să stea de dimineața până seara în coastele profesorilor și elevilor ca nu cumva să vândă țara. În numele dreptății ungerii au înființat zona culturală de-a lungul frontierei către România. Pe cuprinsul acestui front cultural ei au închis școlile noastre, pe care noi le-am ridicat și susținut cu munca și sudoarea noastră. În numele dreptății ungerii au ridicat în satele noastre școli de stat în care a fost oprit să se spună o vorbă românească, ba copiii au fost amenințați să nu îndrăznească să vorbească românește, nici chiar bună ziua. În numele dreptății au oprit ei în 1917 orice vânzare de pământ fără aprobarea guvernului. Românul nu a mai putut cumpăra o nici o palmă de pământ, dar guvernul unguresc ar fi pus mâna și pe bruma de pământ pe care o mai avea poporul. Aceasta a fost dreptatea ungurească! Închisoare celor ce apărau, pregătirea dezmoștenirii noastre și pregătirea celei mai cumplite robii sufletești prin desființarea așezămintelor noastre de lumină”³⁰.

Lazăr Iacob sintetizează într-o singură frază istoria a două decenii de administrație maghiară, care a intensificat acțiunile sale de deznaționalizare și implementare a culturii maghiare, mai ales în situația politică gravă generată de primul război mondial, profitând de situația materială grea adusă de război și de faptul că tinerii intelectuali români erau pe front, sub steagul imperiului. Biserica a rămas ultimul bastion al românismului în județele de sub sfera de influență a Budapestei, încercând prin școlile sale sărace să ofere puțina educație creștină românească, pentru tinerii din satele uitate de vremurile extrem de grele.

4. Unirea cu România și recuperarea culturală a Ardealului

Primul război mondial cu marile sale prefaceri a adus și posibilitatea aplicării principiilor lui „Woodrow Wilson”³¹, președintele Statelor Unite ale Americii, referitoare la autoguvernare și independență pentru toate națiunile.

³⁰ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p.40.

³¹ Woodrow Wilson, Președintele Statelor Unite ale Americii, în sesiunea comună a Congresului din 8 ianuarie 1918, a prezentat cele paisprezece puncte, de urmat pentru încetarea războiului. În discursul său, Wilson a încercat să stabilească un proiect viabil pentru restabilirea păcii în Europa după încheierea Primului Război Mondial. Idealismul demonstrat de Wilson în timpul discursului sus-numit i-a oferit președintelui american o poziție de conducere morală printre Aliați și a încurajat Puterile Centrale să capituleze. Discursul a fost rostit cu aproximativ zece luni înainte ca Armistițiul cu Germania să încheie Primul Război Mondial, dar declarația celor 14 puncte a devenit baza termenilor capitulării Germaniei, așa cum a fost negociat la Conferința de pace de la Paris, din 1919, și cum s-a legiferat prin Versailles. Până la urmă, doar 4 puncte au fost adoptate complet în reconstrucția postbelică a

Națiunea română declară unitatea ei la 1 decembrie 1918, în urma unui demers politic abil care reflecta în totalitate voința poporului.

Lazăr Iacob a fost prezent la Marea Adunare de la Alba Iulia și a avut onoarea de a redacta în ziarul Tribuna din Arad, articolul mobilizator destinat pentru toți românii arădeni „*Ce se întâmplă azi la Alba Iulia? Putem răspunde la întrebarea aceasta, fără să avem darul deosebit de a spune viitorul. Adunarea Națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania își exercită dreptul firesc de a-și croi singură soarta și de a-și asigura singură viitorul. În virtutea acestui drept se va spune răspicat și la înțeleș lumii întregi, că națiunea română scutură iobăgia seculară și înfăptuiește întregirea neamului românesc, care până astăzi contrar dreptului și dreptății prin uneltiri viclene și păcătoase a fost împărțit și nedreptățit în chipul cel mai barbar. Dar în vechiul nostru pământ, nu vom mai suferi ca cei mai buni fii ai națiunii să lucreze pentru alții, nu vom răbda ca poporul român să fie exploatat pentru interese străine, ci toată energia o vom pune în serviciul cauzei mari a neamului...de aceea Adunarea Națională va declara fără înconjur că astăzi românii din Ungaria și Transilvania formează parte integrantă a regatului liber*”³².

Marea unire a pus capăt mileniului de subjugare spirituală și culturală, aducând românilor libertate națională. Libertatea obținută diplomatic, trebuia însă câștigată cultural, deoarece în fostele teritorii administrate de maghiari, toate instituțiile erau încă sub influența lor. Lupta continua pentru recâștigarea pozițiilor pe care maghiarii nu doreau să le cedeze. Mai mult decât atât, la nici paisprezece ani de la unire maghiarii desfășurau activități iredentiste și exercitau influențe negative asupra României în presa scrisă și la guvernele țărilor puternice europene, cerând revizuirea granițelor. În calitate de profesor universitar la Facultatea de Drept din Oradea și Cluj și președinte al Casei Naționale al Județului Bihor, Lazăr Iacob va lua atitudine împotriva politicii maghiare revizioniste, susținând, documentat, drepturile suverane ale statului român și exercitarea de către stat a patronatului suprem precum și a dreptului de supremă inspecție și control, refuzate de catolicii maghiari, care nu doreau să se supună legilor statului român.

Alături de doi români bihoreni, dedicați cauzei românilor, Teodor Neș și Ștefan Mărcuș, va redacta o lucrare care va sintetiza întreg demersul făcut de românii bihoreni în lupta lor pentru păstrarea granițelor de după Unire. Tendințele iredentiste și obrăznicia maghiarilor care nu puteau accepta noua realitate politică, au stârnit valuri de indignare în rândul românilor. Astfel Lazăr Iacob, prin abilitatea sa de organizator și bun orator, a reușit să adune de partea lui, românii și celelalte minorități care cunoscuseră grija ungarilor Europei, iar Statele Unite nu au refuzat să ratifice Tratatul de la Versailles. https://ro.wikipedia.org/wiki/Cele_14_puncte_ale_pre%C8%99edintelui_Wilson, 30 octombrie 2019.

³² Lazăr Iacob, „Zi de sărbătoare”, în *Românul*, Anul VII. Arad, Duminecă 18 Noemvrie (1 Dec. n.) 1918, nr. 19, p. 1.

pentru ei în decursul a o mie de ani de administrație și să organizeze cea mai mare demonstrație antirevizionistă organizată vreodată în Oradea, orașul care alături de Arad au susținut timp de secole învățământul și cultura românească. La data de 28 mai 1933, Bihorul a început protestul antirevizionist, printr-o moțiune, ce cuprinde drepturile românilor și a minorităților de a locui în granițele stabilite în 1918 la Alba Iulia. Astfel românii la inițiativa lui Lazăr Iacob, declară că sunt alături de celelalte popoare dezrobite și va veghea la piatra lor de hotar, stabilită prin tratat de pace. Moțiunea a fost transmisă Cabinetului Majestății Sale, lui Nicolae Titulescu ministru de externe, Alexandru Vaida Voievod, prim ministru, fiind trimisă spre publicare și ziarului Universul. Lazăr Iacob va transmite Majestății Sale, regele Carol II o telegramă, cu următorul conținut;

„Majestății sale Regelui Carol II, Adunarea Națională a Românilor din Bihor, întrunită la Oradea în 28 mai 1933, într-un gând și o simțire prezintă omagiile sale și declară că Bihorul în timp de pace împresoară Înaltul Tron, cu profunde sentimente de credință și loialitate, iar în vreme de primejdie va ști a fi nebiruită pavăză a Tronului și hotarelor României Reîntregite. Trăiască regele în pace și onor, semnează Lazăr Iacob, profesor universitar”³³.

Majestatea sa regele Carol II, va răspunde telegramei lui Lazăr Iacob, prin secretarul particular, adresând mulțumiri participanților.

Telegrame vor fi adresate în același ton și lui Vaida Voievod prim ministru în acel timp și lui Nicolae Titulescu ce îndeplinea funcția de ministru de externe. Nicolae Titulescu răspunde personal lui Lazăr Iacob, angajându-se să reprezinte interesele țării și drepturile imprescriptibile Adunarea Românilor a avut o efervescență asemănătoare cu cea de la Alba Iulia, fiind prezenți toți reprezentanții Bihorului, cultele creștine și cultul mozaic, care și înaintea o scrisoare de adeziune, prin cele două foruri: Partidul evreiesc din România care răspunde cu loialitate chemării românilor, menționând, că țin la constituția țării, pe care o numesc „țara noastră” și respectă drepturile teritoriale și naționale stabilite prin tratatele de pace. În numele partidului evreiesc semnează, dr. Klein Ernő, prin adresa 274/ 1933. Evreii răspund chemării Casei Naționale și prin rabinul Motzen Samu, care adresează un răspuns lui Lazăr Iacob, prin care subliniază loialitatea comunității iudaice față de rege fiind cetățeni loiali ai patriei, asigurând că conducătorii comunității iudaice vor participa la manifestările programate.

Culegerea de texte, „*Bihorul strajă la hotare*” cuprinde discursurile, povestirile și evocările aduse în cadrul manifestărilor antirevizioniste, de oameni care provin din diverse categorii sociale și care erau îngrijorați de posibilitatea revizuirii granițelor și de reinstalarea administrației maghiare. Provocărilor maghiare Lazăr Iacob răspunde încă în prima pagină a cărții,

³³ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 142.

într-un articol scurt intitulat „Închinare”, dedicat tuturor celor care au jertfit pentru ridicarea neamului românesc, prin cuvintele rostite cu doar câțiva ani înainte în cadrul războiului „*peste pământul nostru scump și sfânt nu se va trece*”³⁴.

În cadrul prelegerilor ținute, în cadrul Adunării Naționale a Românilor din Bihor, Lazăr Iacob va avea două intervenții, în care evocă necesitatea păstrării identității naționale și culturale a românilor din vestul țării singura modalitate fiind aceea de a rămâne în granițe alături de România, pentru a avea siguranța dezvoltării ulterioare ca neam românesc, excluzând orice altă variantă, arătând că la Alba Iulia „*noi am rupt legăturile cu stăpânirea ungurească care o mie de ani și-a bătut joc de noi robindu-ne trupește și sufletește*”³⁵ având garant al marii uniri pe regele Ferdinand I, care a promis că „ținuturile cuprinse în hotărârea de la Alba Iulia, de la 1 decembrie 1918, sunt și rămân dea pururi unite cu Regatul României”³⁶.

Lazăr Iacob reiterează evenimentele de după unire când ungerii au dezlănțuit furia asupra populației românești din sate, mulți frați români fiind bătuți și uciși, pentru un singur motiv, că erau români. Însă în opinia lui Lazăr Iacob, stăpânirea maghiară a trecut ca un vis urât, iar românii au reușit să ducă la împlinire visul lor de a avea o țară românească pe veci întregită. Dreptatea ungurească a fost dezbătută pe larg cu toate abuzurile sale, fiind comparată cu răspunsul românesc la toate provocările, cu care acest popor fost obligat să supraviețuiască un mileniu. În comparație cu abuzurile seculare ale ungerilor, Lazăr Iacob face referire în acest studiu și la modul în care s-au purtat românii după marea Unire, când au ajuns stăpâni în țara lor, Dumnezeu hotărând prăbușirea „*trufiei ungurești*”³⁷ cei asupriți ridicându-se din cenușă, cu aluzie clară la greutățile pe care românii le-au avut de suportat sub ocupația maghiară. De paisprezece ani românii au o țară în care trăiesc și alte naționalități, cu care românii au demonstrat că pot trăi în pace și prietenie, fără să deschidă temnițele față de cei care timp de secole au batjocorit acest neam. Românii nu au închis în acești paisprezece ani școlile naționalităților conlocuitoare ca pruncii lor să nu poată învăța limba maternă, iar la reforma agrară, nu s-a făcut deosebire între români și unguri, fiecare primind la fel fără discriminare. În anii puțini în care românii au fost stăpâni în țara lor, nu au nedreptățit pe nimeni, deoarece românii nu vor fi asupritori niciodată și nu vor cere nimic în schimb decât ca și minoritățile să pună umărul la propășirea țării.

Pentru realizarea acestor imperative, românii s-au adunat la Oradea ca să transmită un mesaj celor ce doresc alte hotare, că românii nu acceptă târg și nu vor ceda o palmă din pământul țării. Stăpânire ungurească nu va mai fi „*căci*

³⁴ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 4.

³⁵ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 38.

³⁶ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 38.

³⁷ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 41.

nu se cade să vină, pentru că nici Dumnezeu nu o vrea și nici românii nu o vor răbda niciodată”³⁸. Adunarea bihorenilor a fost una cetățenească, fiind solidară cu protestul a optzeci de milioane de oameni din patru țări, România, Cehoslovacia, Polonia și Iugoslavia, având scopul de a demonstra contra revizuirii granițelor și a respectării tratatelor de pace. Participarea largă a tuturor reprezentanților societății civile, partidelor politice, asociațiilor de veterani, asociații sportive și culturale, aveau în opinia lui Lazăr Iacob un singur scop, acela de a da răspuns „celor ce uneltesc împotriva păcii, care a fost așezată prin tratate”³⁹, a căror dorință este bine cunoscută tuturor, aceea de a semăna teama și îndoiala în suflete. România este țara tuturor românilor și a minorităților de doresc să locuiască aici, de aceea se transmite un mesaj clar vecinilor unguri care deplângeau soarta minorităților din România Reîntregită „purtați-vă cu minoritățile voastre cu aceeași cinste și omenie cum ne purtăm noi. Dați-le atâta cinste și libertate câtă le dăm noi”⁴⁰. Cunoscând însă realitatea din țara vecină și situația minorităților etnice de acolo, Lazăr Iacob conchide „vecine scoate întâi bârna din ochiul tău”⁴¹. Parcursul României era clar conturat în mintea și inima lui Lazăr Iacob, care vedea o țară a păcii și a buneii înțelegeri, cu o specificare clară, că românii nu vor mai fi păcăliți de nimeni niciodată.

Concluzii

În gândirea profesorului Lazăr Iacob, satul este locul plămădirii neamului și culturii române, locul care timp se mai bine de un mileniu a fost scena de luptă pentru apărarea identității naționale, prin jertfa comună a întregului neam. În păstrarea identității culturale și spirituale a neamului românesc, biserica ortodoxă din Transilvania și Ungaria a avut un rol determinant, reușind să preia cu succes, rolul statului de drept, fiind cu adevărat maica spirituală a neamului românesc. În întreg demersul istoric de păstrare și cultivare a valorilor neamului, biserica a avut alături școala, pe care a întemeiat-o în tinda ei, cu scopul de a transmite lumina cunoștinței de Dumnezeu.

Lazăr Iacob fiind profesor universitar în trei centre importante din Transilvania, Arad, Oradea și Cluj, a cunoscut perfect problemele învățământului românesc din această parte a țării și a identificat modalități fiabile de rezolvare a problemelor provocate voit de administrația maghiară. A încercat prin reorganizarea învățământului teologic ortodox, să ofere un program de studiu adecvat necesităților bisericii, având ca obiectiv principal formarea caracterului preoțesc și a dezvoltării culturii teologice, atât de necesare pentru formarea unui cler educat, care să fie la același nivel cultural cu preoții celorlalte

³⁸ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 42.

³⁹ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 151.

⁴⁰ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 153.

⁴¹ Lazăr Iacob, Teodor Neș, Ștefan Mărcuș, *Bihorul strajă la hotare*, p. 153.

confesiuni. Considera că prin educație se poate depăși bariera culturală impusă de maghiari timp de secole dar în special în anii războiului, când datorită situației nefavorabile de pe front, maghiarii au încercat să recupereze terenul pe care simțeau că-l vor pierde. A fost profesor la teologia din Arad, când inspectorii maghiari supravegheau atent întreaga activitate a profesorilor de la Institutul teologic- pedagogic, considerând că în acesta unitate de desfășoară prea multă educație națională. A promovat valorile poporului român și a fost un spirit mobilizator al timpului său, prin articolele și studiile scrise în ziarele Biserica și Școala, Tribuna și Românul unde în calitate de redactor a scris articole menite să păstreze trează aspirația de unitate națională a tuturor românilor. Satul românesc uitat de politica administrativă maghiară la nivelul evului mediu, cu școli dotate mult sub nivelul școlilor maghiare, a rămas în istorie datorită activității deosebite a preoților și învățătorilor români, care fără a dispune de mijloace materiale suficiente, au reușit să apere interesele românilor împotriva legii apponiene păstrând în școli limba și cultura română.

Lazăr Iacob a reușit să organizeze la Oradea demonstrația antirevizionistă, mobilizând în această acțiune întreaga societate civilă, atrăgând respectul tuturor, a regelui, a primului ministru, a ministrului de externe și nu în ultimul rând a românilor, a căror interese le-a apărât întreaga lui viață.